

Az orvostudományi szakkönyvtári hálózat

WALLESHAUSEN Gyula

A szerző a Könyvtárügyi Osztály felkérésére szakfelügyelőként foglalkozott az orvostudományi hálózattal. A szerk.

TÁRSADALMI SZÜKSÉGLETEK

Az OOKDK az Egészségügyi Minisztérium információs központja, tevékenységi köre azonban a főhatóság határainál szélesebb: szolgáltatásait élvezik azok az orvosok is, akik más tárcák intézményeiben (pl. posta, MÁV) dolgoznak, jóllehet ezek könyvtárai nem tagjai az orvosi könyvtári hálózatnak. Így mintegy 25 ezer orvos szakirodalmi ellátását, illetve annak egy részét tekinti feladatának az OOKDK (ld. az 1. táblázatot).

Az orvosi könyvtárügy támogatására Országos Orvostudományi Könyvtárügyi Tanácsot állítottak fel. A Tanács igen hasznos tevékenységet fejtett ki az elmúlt években: rendszeresen megtárgyalta az OOKDK évi jelentéseit, a munkaterveket és egyéb kérdéseket. Segítette az igények felmérését, a kurrens tájékoztatás, a bibliográfiai témák stb. meghatározását; korábban sokat fáradozott a külföldi folyóiratrendelések koordinálása érdekében. Jelenleg a Tanács rendeltetése átalakulóban van, illetve módosul: a szocialista országokkal való együttműködésben hárulna rá feladat. Ennek körvonalai csupán a jövőben rajzolhatók meg.

A könyvtár (mint intézmény) csak akkor felelhet meg rendeltetésének, ha ismeri a társadalmi szükségleteket, és szolgáltatásait azokhoz igazítja. A társadalmi szükségletek forrásai:

- a felsőbb irányító (párt és állami) szervek által kitűzött célok,
- a felhasználók igényei.

Amíg az előbbi (párt- és kormányhatározatok, jogszabályok, kutatási tervek stb. formájában) a könyvtár "készen" kapja, az utóbbi megtudakolásért, felderítésért saját magának kell fáradoznia.

Az OOKDK tevékenységére jellemző a rendszeres, folyamatos, állandó igénykutatás: először 1964-ben végzett felmérést a tájékozódási szokások és igények kipuhatólása végett. Az akkori - az ország valamennyi orvosának kezéhez eljuttatott kérdőív alapján végzett - vizsgálódást több, az orvosok kisebb-nagyobb körét, rétegét, kategóriáját felölelő megfigyelés követte. A felmérések legfőbb, általánosítható tapasztalatai:

- Az orvosoknak átlag 60 százaléka támaszkodik könyvtárra,
- A klinikai és kutatóintézeti orvosoknak kb. 90 százaléka, a szakrendelői orvosoknak kb. 40 százaléka, a körzeti orvosoknak mintegy 20 százaléka tanulmányozza a szakirodalmat. Az utóbbiak elsősorban az Orvosi Hetilapot forgatják,

- Az igények igen különbözőek az orvosok kategóriái szerint.

Az OOKDK lehetőségeihez mérten az igénykutatások által tükrözött képhez igyekezett a szolgáltatásait igazítani, s azokat rendszeresen propagálni, de az igénybevétel nem növekedett erőfeszítéseivel arányosan. Igen valószínű, hogy ennek egyik oka (s ez az igényvizsgálatoknál nem ismeretlen) a válaszok szubjektivitásában rejlik, ami a valóságnál kedvezőbb képet eredményez az orvosok tájékozódási szokásairól és igényeiről - ellentétben pl. a műszaki szakemberekéivel. Az orvosoknál ugyanis - ellentétben a mérnökökkel - semmiféle összefüggés sem mutatható ki a szakirodalmi tájékozottság és az anyagi érdekeltség között. Vagyis a gyakorló orvos gyakorlása, keresete egészen más tényezőktől, elsősorban személyiségének "vonzerejétől" függ. (E ténytet tapasztalatból is ismerhetjük: nem biztos, hogy a fogalmas orvosi magánrendelőben a legjobban képzett orvosok gyógyítanak.)

Az OOKDK eddig lényegében csupán az orvosok ellátását tekintette feladatának, s háttérbe szorult az egyéb egészségügyi dolgozók igényeinek kielégítése. Az OOKDK felismerte e hiányosságot, s a jövőben fokozatosan kiterjeszti gondoskodását e nem elhanyagolható tömeget képviselő dolgozóikra is.

HÁLÓZAT ÉS SZERVEZET

1968-ban 392 orvosi könyvtárát számlált a statisztika. Azóta néhányat töröltek a nyilvántartásból, néhányat összevontak (pl. a Szegedi Orvostudományi Egyetemen tömbkönyvtárakat hívtak életre a fogászati klinikák, illetve sebészeti klinikák és a gyógyszerészeti-gyógyszertani intézetek könyvtáraiból), de még így is az orvostudományi a legnagyobb szakkönyvtári hálózat hazánkban (ld. a 2. táblázatot) s ugyanakkor itt a legmagasabb a törpe könyvtárak aránya. Valójában ezek nem is élő könyvtárak, nem gyarapodnak, inkább csak szabadiszul szolgálnak. (ld. a 3. táblázatot) Meglepő, hogy sok klinikai is található közöttük. A sok apró - feltételezetten működő, élő - könyvtár még a helyi igényeket sem elégitheti ki, és emellett központi irányításuk tulságosan nagy terheket ró a központra.

E meggondolásból, a szolgáltatások hatékonyságának növelése érdekében született meg az a koncepció már a hálózat kialakulásának idején - ezt a III. Országos Könyvtárügyi Konferencia is megerősítette -, hogy a rendszer továbbfejlesztésének útja: 1. néhány (6-8) hatóképes regionális alközpont ("decentrum") létrehozása a három vidéki orvosegyetemi könyvtár és 3-5 számottevőbb megyei kórházi könyvtár fejlesztésével; 2. az OOKDK és a budapesti Semmelweis Orvostudományi Egyetem (SOTE) könyvtárainak közös elhelyezése.

A legutóbbi néhány év tapasztalatai azt bizonyítják, hogy e koncepció első pontja hiánytalanul nem valósítható meg. A legfőbb akadály: a közigazgatási terület, illetve az egyetem, a "campus" határai. Egyetlen megyei kórház sem vállalkozhat arra, hogy hatáskörébe vonja a más megyék területén fekvő könyvtárakat és magára vállalja más megyék területén működő orvosok szakirodalmi ellátását. Hasonló a helyzet az orvosegyetemi könyvtárak esetében is. Röviden: a tervezett néhány alközpont, kedvező feltételek (személyzet, elhelyezés, felszerelés) esetén is, csupán néhány megyét, vagyis az ország területének kisebb hányadát, mintegy negyedt-ötödét és az egyetemeket lenne

képes átfogni. (De jelenleg nehéz lenne a decentrumok székhelyének helyes kiválasztása is.) A koncepció e része tehát felülvizsgálatra szorul.

A SOTE és az OOKDK közös épületbe költöztetése nem csupán elhelyezési, hanem azon messze tulmutató, az egész hálózat fejlődését befolyásoló-meghatározó ügy. Jelenleg a SOTE könyvtára - a legnagyobb állományu orvostudományi gyűjtemény - szűkös körülmények között, csekély létszámával az oktatói kar és néhány tudományos diákköri hallgató igényeinek csupán egy részét elégíti ki (inkább csak hagyományos és passzív szolgáltatások formájában). A hallgatók rendelkezésére egy másik épületben elhelyezett olvasóterem, továbbá csekély tankönyv- és jegyzetgyűjtemény áll.

Bár jelenleg közös épület emelése messze van a realitástól, a két intézmény közös igazgatás alá helyezése előremutató, rendkívül jelentős lépés lenne. Az igazgatónak két helyettese lehetne, egyik a SOTE könyvtárát, a másik az OOKDK-t vezetné.

E megoldás többet jelentene, mint egyszerű perszonális uniót, mert:

- a SOTE gazdag állományát az eddiginél jobban, közvetlenebbül bekapcsolná az információk országos áramlásába,
- meg lehetne találni annak a módját, hogy az OOKDK szolgáltatásai az SOTE oktatói számára "testközelbe" kerüljenek,
- a két intézmény jelenlegi önállóságából szükségszerűen adódó párhuzamosságokat bizonyos munkaterületeken meg lehetne szüntetni,
- az egyetlen rendszerré formálással ki lehetne használni a szervezésben rejlő tartalékokat, ami racionálisabb létszámgazdálkodásra vezetne,
- a munkamódszerek egyeztetése, közös nevezőre hozása, azonosítása megkönnyitené az állomány majdani teljes egybeolvadását.

Tapasztalatból tudjuk, hogy könyvtárak egybeolvasztása mennyi gonddal, fáradsággal és zökkenőkkel jár, s megbénítja, feltartóztatja a folyamatos napi munkát, aminek a használók látják kárát. A szervezeti fúzió mégis feltétlenül javítana mindkét intézmény helyzetén, megnyitná a szoros együttműködés útját és gyorsítaná, szinte kikényszerítené a közös épületbe költöztetést, és - ami a legfontosabb - az egész orvostudományi információügy továbbfejlesztésének távlatokat nyitna.

Az orvosi könyvtári hálózat - profilját tekintve - meglehetősen zárt, körülhatárolt, ami táptalajt kínálhatna a befeléforduláshoz. De nem így van! Bár szervezett kapcsolatok a hálózaton kívüli könyvtárak közül csak a NIMDOK-kal van, kezdeti stádiumban, mégis élénk kapcsolatot tartanak fenn számos könyvtárral, illetve könyvtári dolgozóval, és más hálózatok szakértőit is időnként bevonják munkájukba (pl. versenyek eredményeinek kiértékeléséhez).

A hálózat külföldi kapcsolatai is sokrétűek és szerteágazók. Rendszeresen együttműködnek a szocialista országok orvosi könyvtáraival illetve információs központjaival, amelyek kooperációjában az OOKDK részt vállal. (Az együttműködés kezdeteként évek óta a Medicinskij Referativnij Zsurnal számára a hazai orvosi irodalom javára, mintegy évi 600 publikációról rendszeresen szolgáltató referátumot az OOKDK.) A szocialista országok körében az OOKDK jó hírnévnek örvendhet. Ennek egyik megnyilvánulása: Bulgária az OOKDK egyik osztályvezetőjét kérte fel, hogy az ottani orvosi információs hálózat kibontakoztatásához nyújtson szakértői segítséget. Kapcsolatba lépett az OOKDK a MEDLARS-szal is, de itt előrelépés nem történt.

Még mindig jelentős helyet foglal el a hálózati módszertani tevékenységben az instruálás. Indokolja és igényli ezt a sok apró könyvtár amelyekben sok szakképzetlen, részmunkaidőben foglalkoztatott dolgozó működik. Növekedett azonban a tagkönyvtárakban történt látogatások száma (1972:84 alkalom, 1973:135 alkalom) a hálózat könyvtárai közötti verseny kapcsán is. Az 1971-ben meghirdetett verseny fő célja: a tájékoztató munkának a könyvtár legfőbb tevékenységévé emelése.

Bár az instrukciós munkára továbbra is szükség lesz, a hálózati módszertani tevékenység súlypontja érezhetően áttolódik a magasabb szintet jelző továbbképző-tanácskozó formára. Ennek egyik hatékony eszköze: az orvosi könyvtárosok országos értekezletei. (1973. május 21-22-én rendezték a hatodikat.) Itt újabban arra törekcszenek - sikerrel -, hogy a központi beszámolókn kívül a referátumokat a tagkönyvtárak dolgozói tartssák, sőt: az orvos-tanácsadók is aktív részt vállalnak. (Az orvos-tanácsadói intézmény: az orvosok bevonása a könyvtári munka olyan mozzanataiba, amelyek orvosai szakképzettséget kívánnak.) Az orvos-tanácsadók társadalmi munkában segítik a könyvtárakat; egyedüli jutalmuk az irodalom mélyebb, teljesebb áttekintése. A III. Országos Könyvtárügyi Konferencia ajánlása: az orvos-tanácsadók anyagi honorálása mindaddig nem valósult meg. Az említett VI. Országos Értekezlet témái a tájékoztató tevékenység egyes kérdései voltak (fordítás, referálás, fiatal szakemberek bevezetése a szakirodalom tanulmányozásába, egyéni dokumentáció).

A hálózat fontos összekötő kapcsa az Orvosi könyvtáros című folyóirat, amely széles körképet ad e hálózat működéséről, gondjairól, eredményeiről,

A MŰKÖDÉS ANYAGI FELTÉTELEI

ÉPÜLET. ELHELYEZÉS

A hálózat tagkönyvtárai közül néhányának az elhelyezése az elmúlt évben javult (pl. a pécsi Orvostudományi Egyetemé, továbbá mintegy 12 kórházi könyvtáré), többsége azonban zsufolt, helyhiánnyal küszködik. Legkétségteljesen zsufoltságban az OOKDK él: az egész könyvtár alapterülete mintegy 600 m². Ennyi területen helyezkedik el az olvasóterem, a mintegy 18 ezres állomány, a 32 dolgozó, a helyigényes műhelyek, s itt kell tartani a szaktanfolyami előadásokat is. Bizonyára nem véletlen, hogy az OOKDK elhelyezési gondjai azonosak a nem termelő ágazatok, területek országos könyvtárainak - pl. az MTA, KSH Könyvtára, Országos Pedagógiai Könyvtár - gondjaival. Úgy tűnik, él még az a szemlélet, amely szerint úgy tesz fel a kérdést: iskolákat, kórházakat építsünk-e, vagy könyvtárakat? Egy-két évtizeddel ezelőtt talán még indokolható volt az efféle szembeállítás, a sorrendiség megállapítása, ma azonban már túlhaladott: ha e rangsorolást szigorúan vennénk, könyvtárak aligha épülhetnének.

A SOTE elhelyezési gondját már fentebb említettem. Itt csak az 1.018/1956. Mt. határozat 35. pontjára utalok kiegészítésképpen: "... a Budapesti Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtárának elhelyezésével felmerülő költségigényeket a pénzügyminiszter vizsgálja meg". Ennek ellenére a helyzet csupán annyit változott, hogy a SOTE néhány helyiséggel bővült 1972-ben, a két könyvtárnak közös épület emelése azonban az egészségügyi fejlesztési tervben nem szerepel.

FELSZERELÉS

A III. Országos Könyvtárügyi Konferencia idején a hálózat gépi ellátottsága még igen gyenge, pl. reprográfiai felszerelés csak a központban volt. Azóta javult az OOKDK felszerelése: új típusu Rominorral és egy korszerű (cinkoxidos) gyorsmásolóval rendelkezik, 1972-ben pedig lyukszalagirógépet állítottak munkába (s megkísérelték vele a Magyar Orvosi Bibliográfia előállítását). Így a hálózati központnak a többi hazai hálózati központtól való lemaradása e téren megszűnőben van, jelenleg többé-kevésbé korszerűnek mondható.

Az OOKDK-n kívül a hálózatban csupán a pécsi Orvostudományi Egyetem Könyvtára rendelkezik lyukszalagirógéppel.

A hálózat többi könyvtára közül hat megyei kórház kapott az elmúlt három évben mikrofilm-leolvasó készüléket. 1973-ban négy könyvtár szerzett be gyorsmásolót.

ÁLLOMÁNY

A 3. táblázatban közölt hivatalos statisztika szerint 47 tagkönyvtár állománya az 500 kötetet sem éri el. E szám valójában magasabb, mivel 44 könyvtár nem küldött évi jelentést. Valószínűleg ma is érvényes a III. Országos Könyvtárügyi Konferencia megállapítása, amely szerint a hálózatban közel 100 könyvtár állománya kevesebb 500 kötetnél.

A könyvtár egyik fő ismérve az állandó gyarapodás. Ebben a megvilágításban csupán hármat kellene kizárni a 387-ből (ld. az 5. táblázatot), de ha a gyarapodásra fordított összeget nézzük, kiderül, hogy 30 könyvtár egyetlen fillért sem áldozott, tehát valószínűleg csak kétes értékű ajándékokkal, esetleg csere utján gyarapodott (ld. a 6. táblázatot).

A hálózati központ főleg folyóiratokat gyűjt és a napi munkához szükséges kézikönyveket, tevékenységének hangsúlya a szétsugárzó tájékoztatáson van. Állománya 1973 végén 18 190 egység, ebből 7717 az időszaki kiadvány. 1973-ban 366 egyedi művel gyarapodott, ebből csupán 62 a vásárolt művek száma, a többi csere vagy kötelempéldányként érkezett. Gyarapítása tehát szükségszerűen visszafogott, a helyhiány is erre kényszeríti a könyvtárat. Ugyanezen okból a főlölegessé vált műveket rendszeresen kivonja állományából. E művelettel párhuzamosan szakaszos állományellenőrzést is végez.

GYŰJTŐKÖRI EGYÜTTMŰKÖDÉS

Nehezen halad és részleges sikerrel jár a gyűjtőköri együttműködés. A gyarapítási kooperáció legfőbb nehézsége az, hogy sok az azonos profilu könyvtár, amelyek párhuzamosan kénytelenek beszerezni ugyanazokat a műveket, hiszen ezek munkaeszköz jellegűek. A rendelkezésre álló beszerzési keret elégtelensége további művek vásárlására nem nyújt lehetőséget.

Az OOKDK rendszeresen figyeli a külföldi irodalmat s java terméséből folyamatosan állít össze jegyzékeket, hogy a kisebb tagkönyvtárak gyarapítását segítse. A hálózat külföldi állományáról központi katalógust vezet az OOKDK.

Az orvostudományi tájékoztatásban döntő fontosságúak a folyóiratok (időszaki kiadványok), a gyűjtőköri kooperációban is ezeken van a hangsúly. A hálózat könyvtáraiba kb. 1450 időszaki kiadvány jár (ebből 687 a központba)

s úgy tűnik, hogy ezek kielégítik az igényeket. A világon azonban kb. 8000 orvosi-gyógyszerészeti-orvosbiológiai folyóirat jelenik meg. Ezeknek mintegy a fele értékesnek mondható. (Összehasonlításképpen: az egyes szocialista országok központi orvosi könyvtáraiba kb. 2-3 ezer külföldi folyóirat jár.) Az OOKDK a világszínvonalhoz akar közeledni, ezért a folyóirat-bázis fokozatosan 2000-re, majd 3000-re kívánja szélesíteni, ami azonban igen nehezen valósítható meg.

Az említett 1450 külföldi folyóirat összesen 9700 példányban jár, tehát átlag 6,6 példányban. A folyóiratrendelések koordinálása az elmúlt években csak részleges eredménnyel járt (a gyógyszerészeti folyóiratok vonatkozásában a jövőben a NIMDOK-kal is együttműködik az OOKDK) s így ma az összkép valamivel jobb, mint 1968-ban volt. A továbbhaladáshoz arra lenne szükség, hogy a tagkönyvtárak felismerjék: számukra előnyt jelentene, ha a másodpéldányos folyóiratokról való lemondás árán újabb folyóiratokhoz juthatnának hozzá (esetleg másolatkészítés útján). A három orvosegyetemi könyvtárba pl. 380 azonos folyóirat jár, tehát az átfedés itt 55-75 százalékos. De még egy-egy intézmény falai között is akadnak párhuzamosságok. Pl. a pécsi Orvostudományi Egyetemre 682 külföldi folyóirat közül 12, a debreceni 705 közül 8, a szegedi 504 közül 4 jár több példányban.

A gyűjtőkori kooperáció egyik alapelve: a minél teljesebb ellátás az információs bázis növelésével, a fehér foltok szűkítésével, eltüntetésével, s csak alárendelt jelentőségű a felesleges párhuzamosságok kiküszöbölése. E helyes alapelv gyakorlati alkalmazása azonban jelen esetben jóval nehezebbnek bizonyul. Az egészségügyi tárca illetékesei ugyanis hivatkozhatnak arra, hogy a jelenlegi 9700 folyóiraTRA szánt keretből bőven fedezni lehetne a világ legfontosabb 4000 folyóiratának előfizetését - jó koordinálással, a párhuzamosságok megszüntetésével. A párhuzamosságokat a központ rendszeresen figyeli, ám keveset tehet, mert a vidéki egyetemek mindegyike ragaszkodik a folyóiratokhoz.

A gyűjtőkör ügye - elsősorban az időszaki kiadványok terén - további erőfeszítéseket követel. Főleg az OOKDK folyóiratbázisát kívánatos növelni, s ezzel párhuzamosan a tartalomjegyzékek (esetleg címfordítással kombinált) reprodukálását szorgalmazni. Igaz egy bizonyos idő múlva el lehetne érni azt, hogy a túlzottan magas példányszámú folyóiratokról - saját érdekükben is - lemondjanak az érdekeltektől tagkönyvtárak.

A MŰKÖDÉS SZEMÉLYI FELTÉTELEI

LÉTSZÁM

Az OOKDK létszáma évek óta 31 fő, vagyis a legkisebb létszámmal működő országos hálózati központ. Létszám dolgában a hálózat tagkönyvtárai sem állnak jól. (ld. a 7. táblázatot)

E statisztika a fentebb említett törpekönyvtárak személyzeti ellátottságának - helyesebben: ellátatlanságának - vetülete: a hálózat tagkönyvtárainak 57 százalékát csupán megbízott személy kezeli, főhivatású könyvtáros csak a könyvtárak 25 százalékában - 1970-ben 200 személy 98 könyvtárban - van. (1967-ben 99 könyvtárnak 192 főfoglalkozású dolgozója volt.)

KÉPZETTSÉG, KÉPZÉS

A hálózati központban dolgozók megfelelő szakképzettséggel rendelkeznek. Főfoglalkozású dolgozói között egy orvos és egy gyógyszerész is található.

Nem ilyen kedvező a kép a tagkönyvtárakban, főleg a kisebbekben. 1969-ben a könyvtári dolgozók 61 százaléka - beleértve a mellékfoglalkozásúakat is - nem rendelkezett képesítéssel. Azóta a helyzet némileg javult, s a szakképzetek számaránya megközelíti az 50 százalékot (ezen belül a főhivatású dolgozóké a 75 százalékot).

Az orvosi szakkönyvtárosi tanfolyam 1960-ban indult, s azóta átlagosan évente 20 fő szerez képesítést. A 29/1967. sz. Eü. M. utasítás a szaktanfolyami hallgatók számára tanfolyami szabadságot is biztosít.

A hálózatban rendszeres továbbképzés folyik, főleg továbbképző értekezletek, a szakirodalmat ismertető referáló ülések formájában. Rendeztek olyan tanfolyamot is, amelyen a nem orvos szakkönyvtárosi tanfolyamon képesítettek, továbbá a nem könyvtárszakon végzett diplomások kaptak kiegészítő képzést.

TÁJÉKOZTATÁS

A cikk végére került a legfontosabb: a tájékoztatás, de nem véletlenül, hiszen mindaz, ami a könyvtárakban, információs intézményekben folyik, végső soron a szélesebben értelmezett tájékoztatásért történik. És helyes, reális képet csak akkor kaphatunk a tájékoztatásról, ha világosak előttünk a társadalmi szükségletek és ismerjük a személyi és tárgyi adottságokat.

AZ OOKDK TÁJÉKOZTATÓ TEVÉKENYSÉGE

Az orvostudományi tájékoztatást - a többi hazai hálózatéhoz hasonlóan - a központi szolgáltatások tulsulya jellemzi. Ugyanakkor feltűnően nagy eltérés mutatkozik az információs bázis - az állomány - méretében a hálózat tagkönyvtárainak javára. Az OOKDK teljes állománya még a 20 ezer egységet sem éri el. Bár ismert tény, hogy a természettudományok területén a primér információk hordozói az időszaki kiadványok, (s azok is 10-15 év alatt elavulnak), az egyedi művek - jelentőségük csökkenésével - pedig háttérbe szorulnak, mégis meglepő az OOKDK csekély állománya, ami egyben a tájékoztatás, illetve a szolgáltatások további bővítésének útját állja.

A fentiek két okkal magyarázhatók. Az egyik a történeti. Az orvostudományi hálózat - és központ - akkor jött létre, amikor az orvosegyetemek már működtek és eléggé jelentős állománnyal rendelkeztek. A másik ok: az OOKDK szűkös épülete, amelyről fentebb már esett szó.

A szétszóródó tájékoztató tevékenység központjában az adott szakterület egészére kiterjedő referáló lap (vagy e lap szériáinak együttese) áll. Ezt a feladatot nálunk az Orvosi Hetilap látja el, amelynek referáló rovata évente kb. 2000 referátumot közöl, mintegy 200 lapnyi terjedelemben. Ugyanezen lap egy másik rovatát az OOKDK igazgatója szerkeszti. Az orvostörténet kiemelkedő alakjait, eseményeit idézi fel. Az Orvosi Hetilap eljut minden orvoshoz, még a meglehetősen tulterhelt körzeti orvosokhoz is, így a folyamatos általános tájékoztatás megoldottnak tekinthető.

Meghatározott ágazatok külföldi irodalmát további két folyóiratból követheti figyelemmel az érdeklődő: a Tuberkulózis és Tüdőgyógyászati Szemléből

(az Országos Korányi TBC és Pulmonológiai Intézet szerkeszti, és bibliográfiai adatokat és referátumokat közöl), továbbá az Országos Gyógyszerészeti Intézet könyvtárának szakfolyóirataira támaszkodó Gyógyszerészeti és Gyógy-szerterápiás Dokumentációs Szemléből. Mindkettőt az OOKDK adja ki.

Az orvosi gyakorlathoz igen fontos a forgalomba lévő és az új gyógyszererek ismerete. Az ez irányú tájékoztatást pedig maguk a gyógyszergyárak végzik el: prospektusaik minden orvoshoz eljutnak, az orvosok gyógyászati tevékenységükhöz kitűnő és hézagtalan információt kapnak, a tájékoztatás egy része így megoldódik.

A hazai orvostudomány retrospektív bibliográfiája az egyik nagy vállalkozása volt az OOKDK-nak: A magyar orvosi irodalom 1945-1960 összesen 30 kötetben napvilágot látott. De már közben, 1957-től megjelenik kéthavonként a teljességre törekvő Magyar Orvosi Bibliográfia. A külföldet a Hungarian Medical Bibliography referátumai tájékoztatják a hazai orvostudomány haladásáról.

Különös, hogy a más szakterületeken igen kedvelt témadokumentáció az orvosok körében visszhang nélkül maradt. A III. Országos Könyvtárügyi Konferencia ajánlására az OOKDK összeállított egy témadokumentációt, de ezt nem követte több. Figyelőszolgálatuk kétágu: 1. gyorstájékoztató (csak bibliográfiai adatokat közöl kartonokon), 2. Témafigyelés, amely referátumokat is ad. A szolgáltatások iránt növekszik az érdeklődés. Gyorstájékoztató szolgálatuk 1971-ben 63 témával indult, 1974-ben már mintegy 80 témából válogathatnak az érdeklődők. A témafigyelést (1971-ben indították meg, 24 témára 513 megrendelővel. 1972-ben újabb igényfelmérést végeztek és ennek eredményeképpen 1973-ban 28 témára 624 megrendelő jelentkezett. 1974-ben két témával bővült a választék.

Irodalom kutatást általában 4 nyelv irodalmából végeznek s többnyire 3 évre nyulnak vissza. Az esetek 20%-ában azonban a megrendelők igényének megfelelően 5-25 évre visszatekintő irodalmat is kutatnak. 1973-ban 409 rendelő összesen 665 téma kutatását kérte. Ez tizzel több, mint 1971-ben.

Az 1968-ban végzett igényfelmérés szerint kívánatosnak látszott a tartalomjegyzékek sokszorosítása, illetve fordítása. 1970-ban 46 külföldi folyóirat tartalomjegyzékének másolását kínálták fel, azonban az érdeklődés csekélynek bizonyult: 1973-ban mindössze 40 rendelő 43 folyóiratról kért tartalomjegyzék másolatot. A tartalomjegyzék-másolás "Savib" készülékkel történik, de csak a központba járó folyóiratokról.

A referenz-kérdések száma 1973-ban 1210 volt, öt percnél több időt 207 kérdés megválaszolására fordítottak. A kérdések nem jelentéktelen hányada telefonon hangzik el.

A központ könyvforgalma: 1973-ban a helyben olvasott művek száma 3600, átlagosan 2 művet olvas egy olvasó. A kölcsönzők száma 573 volt, a kölcsönzések száma pedig 1050. (E számok természetesen meglehetősen alacsonyak. Ám az állomány összetétele nem is indokolna nagyobb forgalmat.)

A jobb tájékoztatást (igy az igények fokozódását) elősegíti ha az orvosok ismerik a szakirodalom forrásait. Ebből a megfontolásból az OOKDK az orvosok számára rendez az informatika témaköréből továbbképző tanfolyamokat, amelyeknek keretében a szakirodalom forrásairól, dokumentációiról, tezaurusról stb. hallhatnak az orvosok. Ugyanakkor nem haladt előre az egyetemi hallgatók szakirodalomkutatási alapképzése, pedig a megfelelő segédkönyv is elkészült.

TÁJÉKOZTATÁS A TAGKÖNYVTÁRAKBAN

Még ma is több hazai intézményben (kutatóintézetben, vállalatnál) a dokumentáció a könyvtártól elkülönítve működik. Az erők efféle elfecsérlése az orvostudományi hálózatra nem jellemző: mindenütt a könyvtárak keretén belül működik a fordítószolgálat és folyik a referáló tevékenység, ahol ilyen van (mintegy 40 intézményben).

A kutatóintézetekben és nagyobb kórházakban (összesen kb. 50 helyen) kialakult gyakorlat szerint az orvosok a legújabb szakirodalmat referáló üléseken ismertetik. Az ülés előkészítését, a szakirodalom felderítését a könyvtárak segítik. 1968-ban felmerült az a gondolat, hogy a szóban elhangzottakat írásba is foglalják, hogy széles körben, másutt is hasznosítható legyen az anyag. Ez mindaddig nem valósult meg.

Fontos és az OOKDK által erőteljesen szorgalmazott szolgáltatás lenne a folyóiratok tartalomjegyzékének másolása. Ennek első eredménye a debreceni Orvostudományi Egyetem Könyvtára által 1974-től Klinikai Téka címen indított kiadvány. Az igen izlésesen előállított folyóirat remélhetőleg több tagkönyvtárat is hasonló kiadvány előállítására ösztönöz. Ehhez azonban - mint említettük - megfelelő felszerelés szükséges.

JEGYZETEK

A cikkhez az adatokat az alábbi kiadványokból merítettem:

A magyar orvosi könyvtárügy és dokumentáció 20 éve. Szerk.: Szepesi Zoltánné. Bp. 1969. 196. p.

III. Országos Könyvtárügyi Konferencia. Szekcióülések referátumai. Tömörített kiadás. Szerk.: Csüry István. Bp. 1970. 105-114. p.

Művelődésügyi Minisztérium Statisztikai Osztály. Statisztikai tájékoztató. Tudományos és szakkönyvtárak. 1970, 1972. Bp. 1972, 1973. 258, 36 p, továbbá az Orvosi Könyvtárosból és szakfelügyelői tevékenységem közben kapott szóbeli felvilágosításokból.

1. Szepesi Zoltánné: Az orvosok szakmai művelődése, szakirodalmi tájékozottsága. (Igénykutatás 1964, 1968, 1970.) = Könyvtáros, 1970. 447-450 p.

2. Az Orvosi Könyvtárosról igen kedvező értékelést olvashattunk a Könyvtáros 1974. évf. 53. lapján.

Orvosok és egyéb egészségügyi foglalkoztatottak létszáma
(1972. dec. 31.)

Orvosok Budapesten	9744	
vidéken	15190	
Összesen:	24934	(1960-ban: 15 698)
Gyógyszerészek	3995	
Ápoló/nő/k	34570	
Védőnők	1959	
Szülésznők	9349	
Asszisztensnők	17986	
Összesen:	67859	(1960-ban: 48 244)
Orvostanhallgatók	6724	(1960-ban: 5744)
Gyógyszerészhallgatók	899	(1960-ban: 865)
Összesen:	7613	
<hr/>		
Mindösszesen:	100 406	

2. táblázat

A hálózat tagkönyvtárai, típus szerint:

	A	B	C	Összesen:
1968	6	91	295	392 könyvtár
1970	13	85	289	387 könyvtár

A könyvtárak állománya (1970)

	200 kötetig	10
201-	500 kötetig	37
501-	1 000 kötetig	62
1 001-	2 000 kötetig	97
2 001-	5 000 kötetig	121
5 001-	10 000 kötetig	46
10 001-	20 000 kötetig	9
20 001-	50 000 kötetig	3
50 001-	100 000 kötetig	1
100 001-	200 000 kötetig	1
Összesen:		387 könyvtár

4. táblázat

A hálózat tagkönyvtárai, jelleg szerint:

Országos jellegű	1
Országos intézmény keretében	1
Egyetemi	4
Tanszéki és klinikai	138
Kutatóintézeti, kórházi	239
	387

A gyarapodás mennyisége (1970)

0	kötet	3 könyvtárban
0- 200	kötet	299 könyvtárban
201- 500	kötet	53 könyvtárban
501- 1 000	kötet	21 könyvtárban
1 001- 2 000	kötet	8 könyvtárban
2 001- 5 000	kötet	2 könyvtárban
5 001-10 000	kötet	1 könyvtárban
Összesen:		387 könyvtárban

A gyarapodásra fordított összeg (1970)

0 Ft	30 könyvtárban
5 000 Ft	54 könyvtárban
5 001- 10 000 Ft	33 könyvtárban
10 001- 20 000 Ft	56 könyvtárban
20 001- 50 000 Ft	92 könyvtárban
50 001- 100 000 Ft	66 könyvtárban
100 001- 200 000 Ft	33 könyvtárban
200 001- 500 000 Ft	17 könyvtárban
500 000-1 000 000 Ft	2 könyvtárban
1 000 001-2 000 000 Ft	2 könyvtárban
2 000 000 felett	2 könyvtárban
Összesen: 387 könyvtárban	

Létszám:

Csak megbizott személy van	221 könyvtárban
Csak mellékfoglalkozású könyvtáros van	68 könyvtárban
1 fő	73 könyvtárban
2- 3 fő	19 könyvtárban
4- 7 fő	2 könyvtárban
8-15 fő	3 könyvtárban
16-31 fő	1 könyvtárban
Összesen:	387 könyvtár